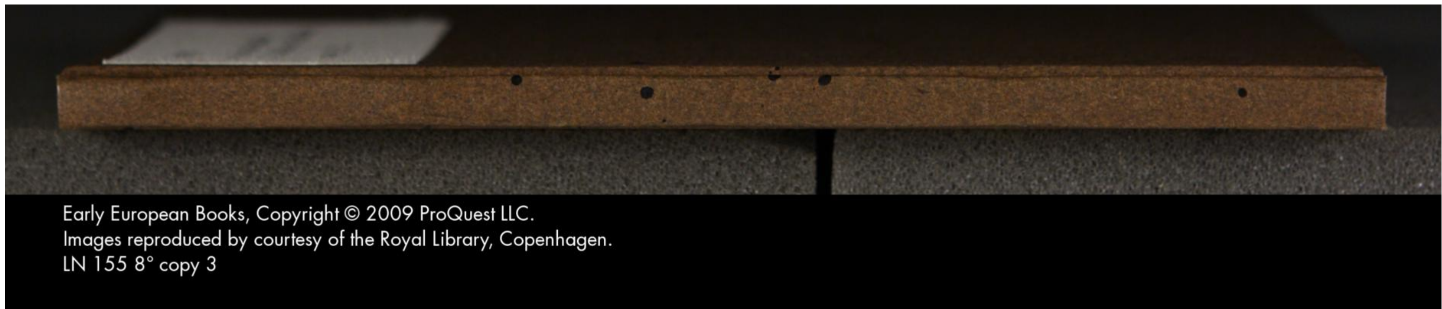
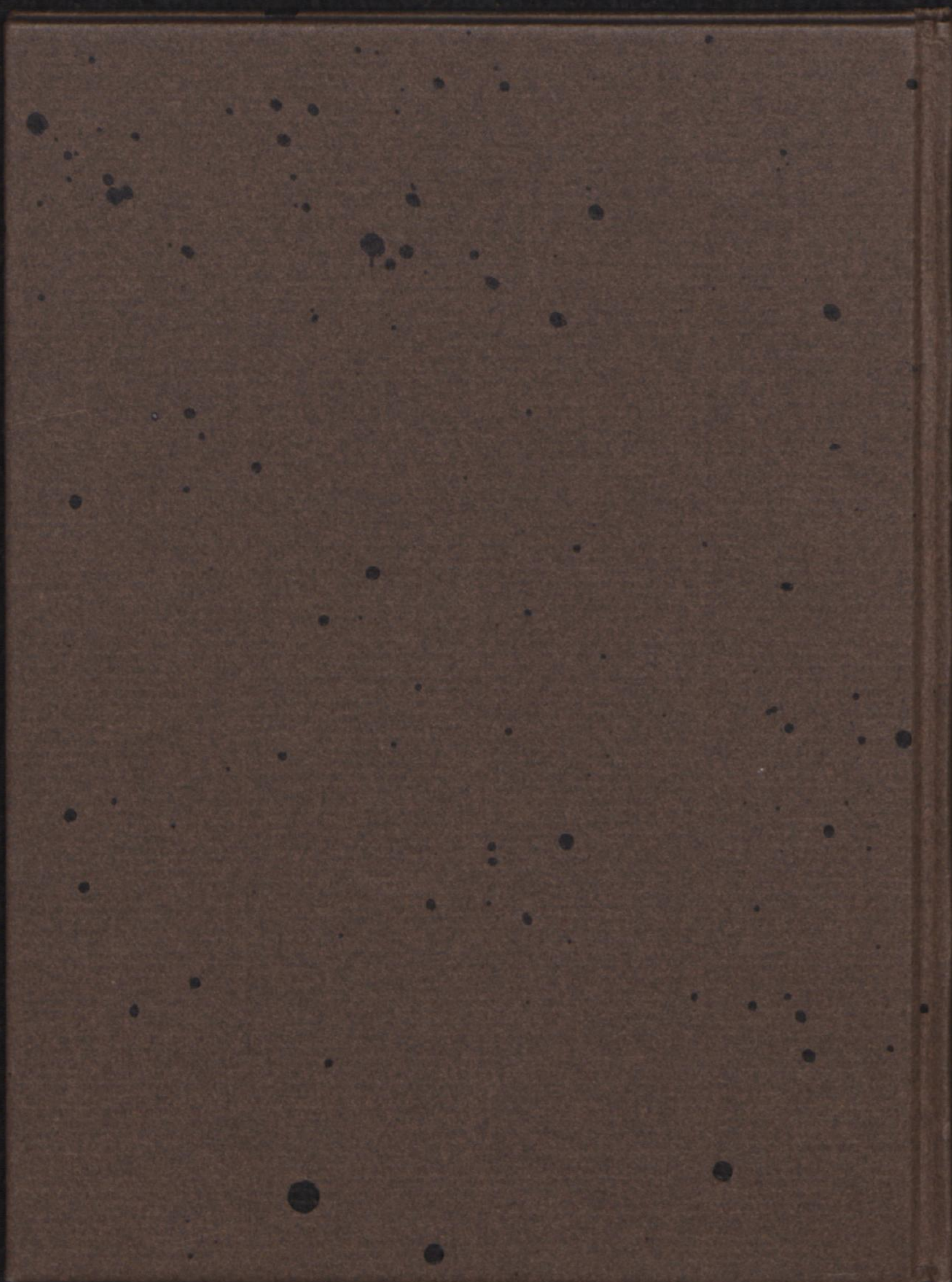
Luther:

Om børn ath holde
till Scole och Studium,

Andorp 1531.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Oc ath forstaa dem paa hiemmelens pla
neter oc løb

❧ Alle disse konster ere icke andet en
vngdōmens vellyst och leeg / naar vnge
mennisk̄e ret oplærdis i dem i deris vng-
dom I huilke Grekerne oplærde deris
børn i forme tid men de vaare vnge / Aff
huilke der bleffue siden kaastelige vise oc
lerde mend som vaare beqwemmelige til
alle honde visdom oc gode raad oc anden
ting O hwor storlige angrer mig nw At
ieg icke læsde flere Historier krønicker oc
Poeter en ieg giorde / Oc ath ingen lærde
mig dem i min vngdō / Men ieg nøddis
till saa vel sem alle andre danske At læse
Alexandrum / puerilia Donatum Peder
laale / Composita verborum / caser oc an-
det saadant skarn Aff huilke mād kan al
drig lære eller komme til ret fwndamente
till ath forstaa dicte eller scriffue nogen
god reth Latine / eller forstaa huad andre
gode klercke / Poeter och Historici haffue
før screffuit och dicted vdi forme tid

Oc naar wii Danske Suenske oc Norske skulle lære nogen god ret latine konst och visdom Da nødis wii først til / ath lære til bage igen / Oc ath aff slette aff vaare hukommelser / den wrette latine / oc vron ge lerdom / som wii haffue før lært i vaar vngdom / Och lære saa paa ny igen den rette latine oc konst / om wii ellerss ville forstaa lære oc vide den rette lerdom och konst som de vise mestere haffue før scre= ffuit ✿ Her motte nogen nw sige / Hwo kan saa holde sine børn til Scole oc stu= dium / Somme formwe det icke / och som= me kwnde icke helder gøre dem til Herre oc iwnckere / oc saa dem altid tasken fuld met guld oc pēninge / Somme kunde icke helder ombere deris børn / thi de mwe ve= re hiemme hoss dem och træle och arbeyde

Her till maa mand saa suare dem / Ath det vaare icke gaat at holde saadanne sco ler som her til dagis vered haffue alle ste de / Ath en dreng maatte gaa xv eller xx aar til scole at lære sin Doned Alexandrū

oc Peder laale oc andre ſodāne bøger/oc
huſtrugis daglige der fore/Oc hagde alli
geuel paa det ſiſte ſaa gaat ſom inted lart
Ath ehuor han kom blant gode klercke/
Da kunde han icke tale ith ord reth lati=
ne. Det er nw en anden verden/och gaar
nw anderledis til ſerdelis vdi Malmø
oc Københaffn oc i Judland ſom ieg haff
uer ſpurt/Ath de haffue nw begynt at læ=
re børn oc vnge folk gode lerdomme baa
ge i ſcoler oc ſtudium/Det vaare och vel
gaat/ath fattige almues folk/ lode deris
børn gaa til Scole tre eller fire time om
dagen/Oc lode dem der emellem gøre oc
hielpe deris foreldre huor de kunde Eller
Och lære noget embede / Den ſtwnd de
ere vnge och kwnde det lære oc tage vare
der paa [illegible] ch ſtwndem lære det ene/och
ſtwndem [illegible] andet i atſkillige tider/oc ti
men [illegible]en/ De forſømme alligeuel ſaa
[illegible] forgeffuis om dagen/Ath lege
[illegible] anden leeg/En pige
kund [illegible] och vel haffue ſaa megen tid/ Ath

hwn motte gaa en time eller to til Scole om dagen / til nogen god qwinde iomfrw eller mø som hende kunde lære / Oc gøre alligeuel i hwset hwad hende burde / och huad hende moder hende befole Hwn for=soffuer / dantzer / leger / qweder / oc snacker fast mere tid bort forgeffuis och det actis inted ✿ Men det følger alt ene der vdi Ath forelderne haffue icke forstand / løst el=ler vilge til Ath opføde oc lade lære deris børn i deris vngdom / Ath de kunde siden trøste verden met saadanne wise och for=standige mend som aff dem kunde bliffue Och desligest meth erlige och forsynlige quinder som aff deris døtter motte kōme ✿ Dieffuelen vil fast helder haffue vforstādige folk i verden som inted gaat vide / Ath det skall icke gaa menniskē vel i verden / Oc ath de skulle icke kunde tencke paa Gud och deris siel / och den ewige salighed Thi skulle Herrene Borg=mestere / Raadmend / och andre gode lærde mend / vduelge de beste aff saadanne peb=

bøin til sig. Och befoll alle mennische/ ath de skulle flittelige elske och beware dem/ Och han talede oc om de engle som skulle tage vare paa dem som/ Sanctus Mattheus screff i sit xviii capittel/ Paa det at han ville lære oc vnderuise oss huor meget det er hannem til vilge oc tieniste/ ath mand opføder oc lærer det vnge folk rettelige/ Och huor storlige han fortørnis der faare ath mand lader dem forsøme oc forderffue

☙ Der faare skulle alle Herrer oc cristne mend/ legge dette po hierte som Gud saa strengelige vill haffue aff dem/ Det er oc deris embede ath de skulle skicke Scoler oc lerde mend der til/ Ath [illegible]
och vnderuisede vnge menni[illegible]
gøris storlige behoff/ Fo[illegible]
inge[illegible] ombere god oc [illegible]
ken till stelen eller til lege[illegible]
nw lenge nock och ga[illegible]
skamelige vandret i [illegible]
o[illegible] wrang lerdom (di[illegible]

Vii haffue oc nock vered vnder løgn och forblyndelse Lader oss en tid oplade vaare øyen oc brwge vor fornwmstighed At Gud kan see oc merke/ ath wii ere tacknemmelige mod hannē for hans store gaffuer oc velgerninger som han gør mod oss Oc ath andre Land oc Rige mwe oc see spørge/oc vide/ Ath wii ere och mennyske saa vel som andet folk i verden/Oc kunde oc lære/ och siden framdelis lære andre noget gaot / meth huilket den menige almwe kan forbedris baade til siel oc liff i vaare federne rige

❧ Her er nw nock screffuit der om vaa denne tid/Thi beder ieg alle ydmygelige som vort tungemaal kunde/ Ath de ville acte oc besinde disse raad/om deris børn/ oc andre fattige vnge folk/At hielpe dem til [illegible] lerdom Ath de kunde tie[illegible] [illegible]ris ieffn cristen/Oc hie [illegible] [illegible]net god lerdom til deris

[illegible] mange som skulle [illegible]

sige/at det gøris icke behoff at lade børn
lære forneffnde konster och twngemaall/
Gud naade dem saa forblindede de ere at
de kunde aldrig finde paa den rette vey/
Dog haabis mig til Gud/Ath der skall
dog vere mange/som skulle acte dette go-
de raad oc legge det po hierte Oc tencke
oc besinde/ huor meget gaat Ath der kan
effter følge/Ath børn och vnge menniske
ret oplæris i deris vngdom Gud til loff
oc menniskē til nøtte oc gaffn/ Och der
fore skulle de wden twil gerne hielpe och
raade der til Ath saadanne scoler rettelige
skickis ✿ Herrene Borgmesterne ra-
admende och andre gode mend/skulle och
hielpe til ath lade købe gode bøger i alle
honde lerdōme oc konster/Och lade dem
legge vdi ith obenbare liberari /Ath huer
mand kunde haffne aarsage til at læse oc
studere i dem Thi ath skulle Gudz egne
ord oc Euangelium/ oc andre gode lerdō
me oc konster bliffue ved mact Da mwe
de endelige læris aff bøgerne Oc der vdi

beuaris och gemmis ath de icke forglem-
mis och forfare

❧ Lige som Propheterne Euangelister
ne Apostlene/ oc andre gode hellige mend
screffue Gudz ord oc vilge i bøgerne/ ath
de skulle icke forfare eller forgaa som før
er sagt / Mand skall icke all eniste købe
samme bøger for deris skyld/som oss skul
le lære oc regere baade aandelige oc verde-
lige/ Men oc saa paa det/Ath wii skulle
altid haffue saadanne gode bøger hoss oss
fra en slect til en anden/saa lenge menni-
sken leffue i denne forgengelige verden At
Gudz egne rene oc alder sandiste ord och
Euangelia Oc andre gode lerdomme oc
konster skulle icke forgaa som ere bescreff
ne i dē Der fore skulle sāme bøger holdis
oc beuaris hoss mēnisken/som en kostelig
dyrebare skat oc liggēde fæ S Pouil vor
oc meget flittig der til at Gudz ord skul-
le bescriffuis Och siden læris oc beuaris
aff alle Thi bad han Thimotheum ath
han skulle stedsse læse Gudz ord/ oc befol

[illegible] creffne/ [illegible]
[illegible] and oc [illegible] c off [illegible]
gāble bøger oc effter [illegible]
dem/ Lige som mand pleger [illegible] søge o
lede i asken effter guld/ sølff/och kaabe[illegible]
naar nogē stat by eller hwss ere opbrende
✿ Gud lader oss oc nw retferdelige sø
ge/lede/och spørge effter hans hellige ord
oc anden god lerdom och konst Thi ath
den tid vaare forfedre hagde dem vel och
ret bescreffne Da forsmaade de dem oc lo
de dem forfare oc det gaar oss oc lige saa
nw/Om wi bliffue hannem vtacknēme-
lige och icke tacke hannem for sin naade
oc velgerninger Oc købe gode bøger och
skicke gode scoler/studia och liberari Ath
beuare oc bruge gode lerdomme vdi Och
icke lade dem lenger forglēmis oc forfare
her effter sō det haffuer før skadelige skeet
Den tid vaare forfedre forsmaade Gudz
ord oc [illegible] gāble Biblie [illegible]
fare [illegible] dem sandā plaffue [illegible]

andre f[illegible]lige skadelige [illegible]øger i den
sted / s[illegible] oss io mere och mere fra
Biblien oc den hellige scrifft saa ath hwn
er meget forglemt Der aff er det oc kom
med ath mand siden skickede Studia och
Vniuersitates J huilke mange klercke
haffue mere studeret for heder oc ære priss
oc loff skyld/Ath de motte kallis Meste-
re Lectores och Doctores/ En de giorde
det for Gudz ord oc vilge skyld/Eller at
de actede der paa Ath de ville lære oc vn
deruise vnge oc fattige menniske den rette
vey til hiemmerige/De actede och selffue
en føye ting der po/Ath de kunde lære oc
vide hannē De sacte der ere en nw gant-
ske faa som noget føye vide aff hannem/
Huorledis skulle de da kunde lære andre
hannem met de vide den icke selffue/Der
aff er det kommed ath der skulle skickis
Prelatedøme oc Cannickedøme och an-
[illegible] stor rente till saadanne Mester[illegible] Doc
[illegible] oc klercke/Ath de skulle [illegible]ære och vn-

oerutf[illegible]e almwe/ Hu[illegible]lodis de
skulle [illegible]pe mod Gud o[illegible]nisken
Men mand seer nw klarlige o[illegible]re for
øgen/ Ath de alderminst lære och p[illegible]dicke
Och de giffue icke helder andre go[illegible]e ex-
empel ath leffue effter som dem burde
✿ Der ere oc mwncke Closter skicke-
de der faare Ath de skulle predicke oc læ-
re den menige almwe Gudz ord oc vilge
Mand finder dog gandske faa aff dem
som det ret selffue vide Vden det kan och
vere en all eniste i sôme faa closter/ Naar
han skall en predicke Da siger han mere
aff Aristotile oc aff mesteren aff det høye
sind/ oc aff hiemmelens løb oc aff mange
tertegen oc fabel En aff vor Herris Ihe-
su Christi egne ord / Eller aff den rette
christelige tro/ Paa huilke ord oc tro alle
christne menniskis salighed henger paa
✿ Alle gode christne mēniske som Gud
giffuer sin naade til/ Atg forstaa hans hel
lige ord oc vilge De grwe och forwndre
swarlige der paa/ Ath vaare lærefedre och
g iii

predickef[illegible]e/ haffue [illegible] det
sted der [illegible] ath pre[illegible]
tige fo[illegible] alinwen oc [illegible] Gud[illegible]e-
ne or[illegible] [illegible]ffuit til bage/ och s[illegible] gaar som
plat forglemde

❀ J denne forblindelse haffuer Gud
ladet oss kommed/ och vered vdi/ Fordi
ath wii trode mere paa menniskens bud
oc sat/ en paa hans alderhelligste ord och
Euangeliu/ Er det icke en stor ynckelig
oc vnderlig ting Ath en vng persone mot
te gonge til scole vdi sexten eller tiwe aar
før en han kunde lære saa megen ond och
vrang Latine ath han motte bliffue prest
oc kunde sige messe Huilken som kunde
all ene lære saa langt ath han motte bliff-
ue Mwnck eller prest Da mente han oc
alle andre ath han vor salig De sagde oc
da almīdelige salig er den moder som fød
de saadant ith barn/ Och han bleff allig-
uel i alle sine dage ith armt och vanwi[illegible]
tigt menniske/ oc kunde al[illegible] scriffue [illegible]l
ler tale ꝑ ord ret Latine ti[illegible] De ha[illegible]

[illegible] er all [illegible]
[illegible] dem [illegible]
[illegible] ar der och [illegible]
[illegible] Da vor der ingen som [illegible]
[illegible] deris vmage oc arbeyde
Hag[illegible]de oc nogre gāble krønicker i s[illegible]
[illegible]e try Rige Da haffue de ladet dem [illegible]
[illegible]e Der faare vide wii Danske Suen[illegible]
ke oc Norske/en føye ting ath sige h[illegible]
vore forfedre giorde oc bedreffue i vd[illegible]
tis Land oc Rige/oc hiemme hoss [illegible]
selff[illegible]e Men vise oc lerde mend som [illegible]
fue veret i Rom/Italien/Franckeri[illegible]
Spanyen De kunde vel sige huor m[illegible]
de vide der ath sige aff de Goter som vore
Danske Suēske oc Norske huilke sō von
de alle land oc rige til verdēs ende Men
det er nw kōmed der til diss wer Ath wii
vide nw best/ath ede oc dricke oss fwlle
Oc ath kiffue trette oc dele met huer an
dē/en at gø[illegible]ogē saadā erlig oc mand
melig gerne[illegible] Men de Latinske Gred[illegible]
ke oc hebrai[illegible]ffue deris gernin[illegible]

krønicker saa skarpt och n[illegible] Ath hwor
en qwinde/eller ith barn giorde eller tale-
de noget som merkeligt vor Da maa all
verde det nw vide oc læse Men wii Dā
ske haffue altid vered forsømelige och are
och saa en nw desligest Ath wii icke ville
bescriffue det wii daglige see oc høre faar
vaare øgen/Hvad skulle wii da bescreffue
det wi i sandhed vdspørge kunde aff vore
gamble oldinge

Effter thi at den alsommectiste Gud
haffuer nw beted sin store naade mod oss
Oc vnt oss gode vnge lærde mend/oc al-
le honde konster oc visdom/oc mange at-
skillelige merkelige bøger/Oc gode tun-
gemaal/baade Latine Hebraiske oc Græd
ske/Oc mange dyrebare cristelige/oc go-
de lerdomme/Da er det nw høy tid Ath
wii nw lære/høste/oc sancke til hobe/det
alder meste wii kunde/Ath wii mwe no-
get beholde och gemme aff samme edelige
oc dyrebare lerdomme och kaastelige kon-
ster/Ath wii skulle icke nw forsøme den-

ne hellige oc [illegible] / Thi det er
befrøctendis / ath de gode bøger som nw
ere vdkomne oc vdsette / skulle i framtidē
met dieffuelens raad / mact / oc tilskyndel-
se vndertrøckis och nedleggis igen / Met
andre vnøttelige bøger oc falske lerdōme
som han indskyder i mēnisken / At de skul-
le bedrage andre meth och locke dem fra
den rette cristelige tro meth

❧ Dieffuelen bruger at sin konst oc li-
stighed der till ath han kan komme men-
nisken til ath leffue och regere dem effter
menniskens bud / dict sat oc skickelse / Oc
ath man skall forlade Gudz bud och for-
glemme hans ord / Euangelia / och vilge /
Oc at wit skulle altid lære det mest som
oss er inted nøtteligt til siel eller liff

❧ Der fore er det nøtteligt at alle go
de lærde mend giffue der stor act paa Oc
desligeste Herrer / borgmestere / raadmend /
borgere och alle andre gode mend / Ath de
hielpe til ath mand kan fonge gode nøtte
lige oc cristelige bøger / Oc gode lerde sco

...edis oc ... leffue erlige/vis/
... ornymstige/och retferdige i denne
...lige forgengelige verden mod alle crist
...nemniske oc elske dem som dem selffue
...ch huorledis de skulle tiene Gud deris
re/frelsere oc skabere/Oc loffue oc tac/
... hannem altid for sine vtalige mange
...e velgerninger Ath de mwe siden bliff
... salige och leffue meth hannem euinde/
...e i hiemmerigis Rige faar vden ende/
Deth vnde off alle den Aldermectiste
Gud som sende sin alder keriste søn Jhe
...um Christum vor herre hid ned til verdē
...t han skulle frelse off arme syndige mēni
...e fra helffuedis pine meth hanff haarde
død oc pine/Hannem oc Gud fader/och
G..d den helligaand som ere trende perso
... en sand Gud ske loff ...
...glehelgen och ...
... euindelige ...